

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

Pád Berlínské zdi (9.listopad 1989)

AKTIVITA: SŠ

NÁZEV: Jak se králíci měli a pak už neměli. Králík po berlínsku.

ANOTACE:

Žáci jsou prostřednictvím aktivity seznámeni se situací v Německu po druhé světové válce. Mírně provokující název lekce má být nejen mediálně přitažlivým, ale také komplikujícím relativně jasně a spořádaně koncipovanou lekci. Žákům je dána možnost k zamyšlení nad významem zdi současného i minulého světa a učitel nabízí prostředky pro zjištění oblastí, se kterými si studenti téma zdi spojují. Lekce pracuje s myšlenkovou mapou a dává žákům možnost ověřit si jejich užitečnost i v kontextu poznatkových lekcí. Žáci by také měli ocenit její přínos pro kvalitnější sledování filmového dokumentu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: český jazyk a literatura, základy společenských věd, dějepis, anglický a německý jazyk

OV: český jazyk a literatura, občanská výchova, dějepis, anglický a německý jazyk

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV a OV: multikulturní výchova, výchova v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k učení, komunikativní, občanské

CÍLE:

Žáci:

- jsou schopni popsat významné mezníky dějin poválečného Německa,
- jsou schopni objasnit bipolární rozdělení a vidění poválečného světa,
- jsou schopni ocenit aktivity, které vedly k pádu Berlínské zdi,
- jsou schopni strukturovat zadané téma do myšlenkové mapy a této mapy využít k prezentaci tématu,
- se zamýšlejí nad omezeními objektivit i u tzv. dokumentárního filmu.

DÉLKA:

45 minut

POMŮCKY:

- pracovní list
- kniha **Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii (str. 280)**

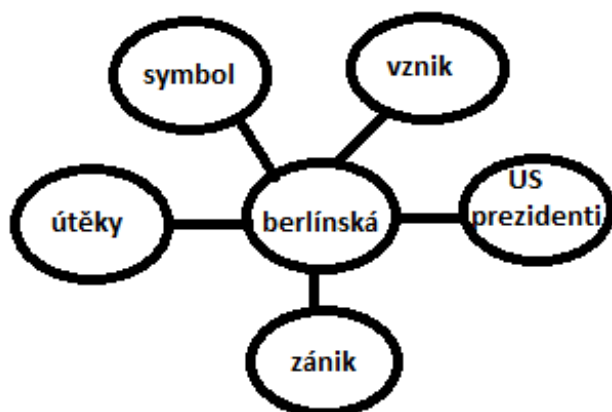
POSTUP:

- 1) Kontrola domácího zadání – Jak byl důvěryhodný dokument? Muselo se Německo po válce rozdělit – argumentujte. Diskuse je učitelem „uměle“ polarizována:

<http://www.stream.cz/slavedny/10002823-den-kdy-zacala-blokada-berlina-24-cerven>

2) Práce s pracovním listem: učitel nechá žáky vypracovat úkoly I. b – d. Zhruba po šesti minutách vyzve žáky k diskusi nad jednotlivými tématy, v optimálním případě úkoly b, c vizualizuje pomocí promítání pro celou třídu. Učitelova role by měla být čistě moderační, nevysvětluje, nekomentuje, povzbuzuje žáky ke sdělování jejich názorů a postojů. Diskuse by měla být spíše otevřená a povzbuzující.

3) Před sledováním filmu – učitel prozradí, že se jedná o problematiku Berlínské zdi – nechá žáky komentovat připravený základ myšlenkové mapy. Vhodné je, aby žáci měli k dispozici různě barevná psací náčiní. Pokud uzná za vhodné může doplnit některé termíny, které „komplikují“ probírané téma: Bizónie, růže, hlasování nohama, králíci... (doporučuji pracovat s publikací SD).

- 4) Společné sledování filmu ze série Slavné dny:

<http://www.stream.cz/slavedny/529622-den-kdy-padla-berlinska-zed-9-listopad> nebo se rozdá text z knihy „**Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii**“.

- 5) Učitel v krátké přednášce podá vlastní interpretaci pádu Berlínské zdi – na základě textu v závěru lekce, vědomě může podávat jiné pojetí, než nabídl film
- 6) Žáci zpracovávají zadání III. a – Společná diskuse.
- 7) Žáci zpracovávají zadání III. b – (nejlépe jinobarevně) - Skupinová diskuse.
- 8) Žáci zpracovávají zadání III. c – Párová diskuse.

9) Společná diskuse.

10) Žáci formulují vlastní stanoviska k následným otázkám:

- a) Budoval(a) jsem ji...
- b) Díval(a) jsem se přes ni...
- c) Psal(a) jsem na ni...
- d) Boursal(a) jsem ji...

11) V optimální případě následuje cesta do Berlína a reálná prohlídka míst spjatých s dějinami Berlínské zdi. V méně optimálním případě návštěva tábora Vojna u Příbrami, kde je jeden blok zdi vystaven jako exponát. V nejméně optimálním případě virtuální prohlídka zdi na internetu.

REFLEXE:

Probíhá během aktivity několikrát formou diskuse, závěrečná nad úkolem 10. (IV. z pracovního listu), v reflexi je klíčové, aby žáci dokázali argumenty potvrdit své názory (domněnky) a své postoje obecně. Diskuse v optimálním případě směřuje k obecnějším tématům a přesahuje rámec úzce vymezeného pojetí dějepisného učiva – Berlínská zeď.

POZNÁMKA a ZDROJE:

Pro učitele:

Z rozsáhlé literatury a internetových adres doporučujeme následující:

http://simonak.eu/index.php?stranka=pages/h_k/4_1.htm

http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1padn%C3%AD_Berl%C3%ADn

<http://www.moderni-dejiny.cz/rubrika/258-nemecko-rozdelena-zeme/>

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/rozdelene-nemecko-a-berlinska-zed-v-karikaturach/>

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/berlin-manual-pro-pripravu-exkurze/>

Z cizojazyčné literatury je inspirativním především text: Hans-Hermann Hertle, *Die Berliner Mauer/The Berlin Wall*. Bonn 2009. (v němčině i angličtině) Text je dostupný i na webu:

pracovní listy:

<http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/de/Start/Index/id/757577>

<http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/de/Start/Index/id/1092026>

videa:

<http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/de/Start/Index/id/1817142>

fotografie:

<http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/de/Start/Index/id/659901>

Posloužil jako základ pro následující shrnutí (vyšlo původně jako součást manuálu Německo ve víru 20. století o.s. Pant.) Autor textu J. Márc je pro potřeby tohoto pracovního listu upravil: Berlín patřil během druhé světové války mezi nejbombardovanější německá města a na velké destrukci lokality se podepsala také pozemní bitva o Berlín – sovětské dělostřelectvo a „záchranná“ opatření německé obrany vedly ke zničení značné části Berlína. Mezi německými městy získal pomyslnou první příčku v „podivné nevyhlášené soutěži“ – v produkci sutin (sedmina

sutin celého Německa). Sutiny byly vyváženy na určitá místa a vznikly tak umělé kopce - nejvyšší z nich se jmenuje Teufelberg (Čertův kopec) a funguje dodnes jako oblíbený prostor vycházek a pikniků severně od centra města. Ti, co se do Berlína vrátili, jej nemohli poznat – spisovatel Mann tehdejší Berlín označil za „rumiště poblíž Postupimi“ a město se stalo symbolem zničené a zmítané Evropy, toto označení se prolínalo také s dalším významem, který město získávalo, symbolem zápasu mezi Východem a Západem. Pro Berlíňany to bylo v první řadě okupované město, do července roku 1945 ovládané Sověty, kteří v rámci reparací demontovali mnohé berlínské podniky, ve jménu denacifikace probíhá očista i čistky, mizí „noví“ nepohodlní. Od července je město rozděleno do čtyř (zatím průchozích) zón v čele se spojeneckou komandaturou. V Postupimi probíhá závěrečná konference druhé války a Berlín je plný Uri (ruských vojáků nazývaných „hodinky“ podle častého objektu jejich tužeb) a Ami (amerických vojáků nazývaných podle cigaret, které fungovaly jako společná směnná jednotka). Začíná rekonstrukce města.

Volby roku 1946 jsou dokladem postupného rozdělování města – v sovětské zóně je sjednocena komunistická strana se socialistickou a vzniká tak SED - Sozialistische Einheitspartei Deutschlands.¹ A přestože volby v Berlíně vyhrává nesjednocená část SPD, starosta Ernst Reuter není potvrzen komandaturou. V té ovšem probíhají spory – roku 1948 z ní odchází sovětský zástupce a Sověti v rámci svého „Německa“ zpřísní kontroly na vjezd do „západních“ zón. Ty odpovídají zavedením své měny – německé marky (DM). A v červnu Sověti „z technických důvodů“ uzavírají říční, silniční a železniční spojení západního Berlína s nesovětskými zónami. Více než rok zásobuje odříznutou část Berlína letecký most, klíčovou roli v něm hrají letiště Tempelhof, Američané, jejich generál Clay, spojenci, západoberlínský starosta Reuter. Ve východním Berlíně dochází k střetu mezi komunistickou vládou a dělníky. Stávka v červnu 1953 je potlačena i za cenu 21 zabitých stávkujících. 17. červen 1953 je nejkrvavějším dnem v dějinách NDR. Mezi oběma částmi je však možno se relativně snadno pohybovat, funguje privátní i veřejná doprava. Mnozí Východoberlíňané pracují v západních zónách (Granzgenger, do češtiny překládáno nejčastěji jako „hraničáři“). Berlínská „jednota“ zůstává problematická a mnozí Východoněmci „hlasují nohama“ – ročně jich přechází na Západ i přes 300 000. Předpokládá se, že celkem opustilo NDR kolem 2,7 miliónu občanů. (Viz tabulka I.) Celkově mezi lety 1945 – 1961 odešlo na Západ kolem 3,5 miliónu lidí. Tento „odliv specialistů“ byl pro NDR těžkou ranou. Od roku 1958 je v NDR ilegální opuštění republiky klasifikováno jako trestný čin. Na emigraci to změnilo jen málo. Obě části se pokoušejí odčinit válečné škody – rekonstrukce ukazuje pozitivní i stinné stránky svobodného (rozvoj, moderní architektura, korupce) a řízeného obnovování (rozvoj, plánování, propaganda, ideologická kritéria).

Mezinárodní situace ohledně Berlína se začala opětovně vyostřovat v roce 1958, kdy Východ znesnadňuje kontakty mezi oběma částmi Berlína a Chruščov předkládá „spojencům“ ultimátum, ve kterém požaduje demilitarizaci západní části. Osobní setkání Chruščova s Kennedym ve Vídni, stejně jako pařížská jednání Velké čtyřky nepřinesou do berlínské problematiky žádný pokrok. NDR a SSSR svůj postoj přitvrzují – je blokována nákladní lodní doprava; Západoberlíňané se musí prokazovat při přechodu hranic občanskými průkazy, nikoliv

¹ Výbornou pomůckou v němčině pro dějiny poválečné NDR je DDR lexikon, dostupný na adrese www.ddr-wissen.de/wiki/ddr.pl?DDR-Lexikon

pasy NSR; zvedá se ostrá kampaň proti „obchodu s lidmi“ (tak bylo v NDR nazýváno odcházení, převádění na Západ). Roku 1961 je rozdělena poslední německá společná organizace – evangelická církev. A projekt s krycím názvem Růže (v interní stranické komunistické terminologii „díra se musí ucpat“), připravovaný od roku 1958, se může rozjet. Erich Honecker řídí akci, která začne v noci z 12. na 13. srpna. Nastupují východoberlínské ozbrojené síly (armáda, policie, milice) a obtáčejí západní Berlín ostnatým drátem, přerušují dopravu a rozbíjejí komunikace. Od 15. srpna se zeď začne stavět bez výraznějších protestů Západu. Willy Brandt, tehdejší západoberlínský starosta, si svým nesouhlasem („Die Mauer muss weg“) zvyšuje popularitu, ale reakce USA, Británie i Francie jsou víceméně zdrženlivé. V Berlíně se objevují plakáty: Der Osten handelt – Was tut der Westen? Der Westen tut nichts! Další zrada Západu? Mnichov 1938 = Berlín 1961 = ? Kennedy časem svůj postoj mění, do Berlína přijíždí americký viceprezident Johnson, generál Clay, na Charlie Pointu proti sobě stojí americké a sovětské tanky. Při akci Růže ovšem stáli Sověti „decentně“ v pozadí, na rozdíl od demonstrací roku 1953. Nakonec se Kennedy rozhodne západní?, spojený? Berlín osobně podpořit návštěvou a projevem na radnici v Schönebergu („Ich bin ein Berliner“). Aby Kennedy nemohl sledovat situaci v Unter den Linden, potažmo ve východní části Berlína, byla v době jeho návštěvy na Braniborské bráně stažena opona.

Zeď kolem Berlína měřila 156,4 (160) km a z toho 43,7 (42) km vedlo uvnitř města. Některé budovy stály přímo na hranici, u nich byla zazděna okna a mnohé byly posléze zbourány. Výstavba systému zdi se neustále zdokonalovala. Pokud to prostor dovolil, berlínská zeď byly vlastně zdi dvě, mezi kterými byl kontrolní pas, signalizační plot, výběh pro psy, strážní věže, hlídkující vojáci. „Hraniční“ zeď měřila do výšky 3,6 metru, z druhé strany si na ni začaly kreslit děti a i dospělí, vzniklo velmi rozsáhlé a rozmanité „outdoorové“ umělecké dílo, „bohužel“ dnes již z větší části ztracené. Stavba zdi vedla definitivně k rozpadu spojenecké komandatury nad Berlínem a zůstaly jen dvě věci, na kterých se spojenci shodli – střežení posledního válečného zločince Hesse ve špandavské věznici, kontrola letecké dopravy. Pro NDR znamenala zeď konsolidaci, ale i porážku - celé hranice již byly uzavřeny a připomínaly koncentrační tábor nejen zdi, která byla v NDR nazývána „antifašistická ochranná zeď“ (antifaschistischer Schutzwall). Willy Brandt zahájí svou Ostpolitik a svět uznává daný stav – Německo rozdělené na NDR a NSR. U zdi zemřelo minimálně 98 občanů NDR, kteří ji chtěli překonat; 30 lidí z obou stran Berlína na různé „nešťastné náhody;“ 8 pohraničnicků NDR ve službě. (Viz tabulka II.) Ve zdi našly svůj svět velké kolonie králíků. (Viz dokumentární film Králík po berlínsku, Polsko/SRN 2009), Králíci tak byli v letech 1989 – 1990 jedni z mála, kteří konce zdi litovali.

Tabulka I. Počet emigrantů přes Berlín do západního sektoru

Rok	Osob (zaokrouhleno)	Z toho do 25 let (v procentech)
1949	129.000	-
1951	166.000	-
1953	331.000	49%
1955	253.000	49%
1957	262.000	52%
1959	144.000	48%
1961	207.000	49%

Tabulka II. Zeď a její statistika (1961 – 1989)

úspěšné útěky - 5 075 osob
použití zbraní - 1 079 případů
oběti - 130 osob

DOPORUČENÍ:

Podrobnosti o slavném koncertu Bruce Springsteena naleznete v knize **“Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii”**.

Zpracoval:
Josef Märc